

Knjiga Slovénka

XIX. veku.

Matija Ahacel r. 24. febr. 1779 v Gorénčah, vasi duhovnije sv. Jakoba v Rožu, po rodovini Kometar, v šolah Ahacelnov, postal Matija Ahacel, bil učenik matematike, naravopisja in kmetijstva v Celovcu, u. 23. nov. 1845. — Po njem zaslovel je **Mihael Andreas**, r. tudi v Rožu na Bistrici 28. sept. 1762, tkalec, u. 27. maj. l. 1821. — Popisal je oba Slomšek v Drobtincah l. 1847 str. 117—131: „Matija Ahacel nekdanji ces. kralj. učenik sedme viši šole v Celovci, Slovincov imeniten rojak ino prijatelj“. — V Kresu l. 1884. IV. 9—12 prof. J. Scheinigg. — V Ost und West 1841 J. G. Seidl . . Michael Andreasch, der Landweber u. Dichter itd.

Ahacel je pisaril v liste nemške na pr.: Blätter für Landwirthschaft u. Industrie; Mittheilungen über Gegenstände der Landw. u. Ind. Kärntens; Carinthia etc. — Slovénki je priobčil:

Pesme po Koròškim ino Štajarskim znane, enokoljko popravljene ino na novo zložene. Na svetlo dal Matija Ahacel, cesarsk kraljev vučenik v' Celovskih viših šolah. I. Del. Posvetne pèsme. V Celovci 1833. 8°. XVI 83 str. — Koroške ino Štajarske Pesme enokoljko popravljene . . Vse k veči časti božji . . Drugi natis pomnoženi. V Celovci 1838. 8. IV. 146. Pesme LII. Resnice v pravlicah VIII. Nat. in naprod. J. Leon. — Koroške in Štajarske Pesmi. Enokoljko . . Na svetlo dal M. A. Tretji natis pomnoženi. V Celovcu 1852. 8. 162. Pesmi LII. Resnice v pravlicah VIII. Nat. in naprod. J. Leon.

Prvega natisa je knjiga navadno najbolj zanimljiva. Predgovor ima nemški in slovénki. V onem se „Professor Achazel“ opravičuje, zakaj je ravno on z nemškim predgovorom dal na svetlo slovenske pesmi z napevi in čemu. To pa na prospeh npravnosti ljudski nasproti pesmam zanikarnim, na prospeh slovenščini, duhovnikom in učiteljem v slovenskih krajih tolikanj potrebni, lepemu petju Slovincem priljubljenemu, pa v spomin rojaku Mihaelu Andreašu. Vrstijo se koroške s štajarskimi največ iz Celjskega okraja. Besedo in napeve so mi vravnali temu sposobni prijatelji. Za zvezkom prvim utegne priti na dan drugi s pesmami cerkvenimi in duhovskimi. — „Möge nun diese Liedersammlung besonders bei den eifrigen Herrn Seelsorgern und Schullehrern eine liebevolle Aufnahme finden, selbe zu gleichen Sammlungen und zu brüderlichen Mittheilungen anspornen, unter den Slovenen recht viel unschuldige Freude verbreiten, und zur Verdrängung unmoralischer Gesänge mitwirken!“ — Slovénki predgovor pa se glasi:

„Ljubi Slovinci! Vem, de lepe pesme radi pojete, ino z' petjam sebi kratek čas, drugim veselje delate, Bogu pa čest ino hvalo dajate. Nate! tukaj se jih vam eno čedno zbranje nar lepših pèsmpodá, katere so polne lepih navkov, ino zalih, nedolžnih rožic pevske umnosti. Jes sem si svest, de jih bote z veseljam spévati.

Najdejo se v tih pesmih enekatere vam nenavadne in nezastopne besede; pa najdete tudi druge, morde po vašim bolj znane, spod postavljene, ino na vzgor z številkami (calami) zaznamvane, kamor de slišijo.

Zadi najdete tudi tih pèsmpodá, ki vam jih vsaki godec, alj kdo drugi na note učen, posebno pa gospodi šolni vučeniki prav lahko zapojó, dokler si sami vižo zapomnite (v glavi obderžite).

Lepo vas prosim, ljubi bratri ino sestre slovenskiga rodu, posebno vas mladenče ino mladenčice (dekllice)! opustite vse nesramne, vmazane, kláfarske ino nespodobne pesmi, katerih je sama peklena hudoba po svojih pomagavcih toljko na svet (kok ljulke v pšenico) zasjala. Skoz nje se le pošteni pohujšajo, nedolžni zapelajo, ino Bog se žali. Nikar gerdo, temuč le pošteno petje vam pravo ino stanovitno veselje daja. Pojte le, pa pòjte pošteno, ino najte, de se vaših bogaboječih ino nedolžnih pésm slavni glas po dolinah razlega, po hribih razdeva ino po gorah do nebés vzdiguje! To vam želi vaš perserčen perjatelj, ki vam te pesmi izročí“.

Duh in slog v tem predgovoru je pač Slomšekov, kateri v Drobtincah 1847 str. 123—4 o svojem prijatelju piše: „Naš Matija bili so tudi iskren Slovec, ki so ljubili svoj matern jezik, ino po svoji moči skerbili za olikanje svojiga ljudstva. Povabili so veliko prijatelov, de bi lepe domače besede naberali ino v bukve pisali, ki se jim besednik alj slovar pravi. Ni bilo slovenskih bukev natisnenih, de bi jih ne bili kupili; tudi Serbske pesni ino novice so brali, ter veliko veselje imeli, tudi Moškovitarsko razumeti. Znali so gerško, latinsko, nemško, francosko ino laško, pa matern jezik jim je nar ljubši bil, v katerim jih je mati Boga spoznati ino moliti učila. Če niso drugi gospodje kakiga pisma brati znali, so gospod Ahacelnu poslali, ino učen mož so jim ga razkladali, naj bi bilo iz Rusije ali iz Hrovatije. Na novo so za Slovenšino naš Matija oživali, ko se je v Celovski duhovščnici poduk domačiga jezika za mlade duhovne v leti 1822 začel . . . Ko so se pred štirmi letmi v Ljublani Kmetiske ino rokodelske Novice začele, niso zamogli naš Matija tiga slavniga dela prehvaliti, ter so jih priporočali per vsaki priliki (cf. Novic. 1845 l. 53.) . . De bi se lepe stare pesmi ne pogubile, ki jih je Ahacelnov nekdajni sosed ino star prijatelj Mihael Andreaš, kmetiški tikavc v Rožni dolini zložil ino pel, so jih dali Ahacel skerbno popisati, ino z pomočjo svojih prijatlev z Štajarskimi poročiti itd.“ — Pesniki v prvem natisu deloma ali celoma zaznamnjani so: A. Slomšek, Mihael Andreaš, Jak. Strašek, Val. Orožen, Mat. Vodušek, And. Urek, U. Jarnik. — V drugem in tretjem s predgovorom slovenskim nekoliko popravljenim imenujejo se tudi: Fel. Globočnik, J. Hašnik, Jož. Lipold. — Leopold Volkmer, Sevšek. — M. Andreaša, kteremu vzlasti veljá ta spominek, pesmi so: Zdihvanje po miru. Kaj je vojske krivo. Francoska vojska. Večerna. Praznost sveta. Egiptovski Jožef. Nedélci. Veselo življenje. — Na razgled bodi:

Francoska vojska.

1. Kje ste léta vi pokoja, Mirne leta, kam ste šle? Odi žolda in' poboja Sliši ino vidi se. Na Francoskim se začelo, Dobro vé to vsaki sam; Kdaj, kako bo konec vzelo, To je celo skrito nam.	3. Reve te ne obžaluje Le Francosko ino mi, Vsa Evropa omaguje, Ker se ji hudó godí. Večni mora se serditi, Ker namesto nja čestí Vidi gréh na gréh storiti, In pobolšanja nič ní.
2. Oh! alj ni to dosti milo Ti Pariz, mestó hudó! Svojga kralja si vmorilo, Kakor volk jagne mladó. Nam in sebi ste storili Mirniga življenja kraj; Eden družiga morili, Bog vé, kaj še bo naprej.	4. Radi bomo še spoznali Svojih grehov hudo zlo; Dalej bomo v tistih spali, Hujši potlej za nas bo. Greh je bil, in bode tepen, Saj to vsaki dobro vé; Z greham bode v pekel veržen Kdor se ne znebí ga prej.

Nedelci.

(Soprazniki, povdarjeni prazniki.)

1. Kdar bi ljudje v ljubezni vsi Keršansko prav živeli, Veselo že življenje bi Na timu svetu 'meli. Na sveti pa ljubezni ni, Kiro Bog hoče 'meti. Ljudje so zdaj tako hudi De ni mogoč' poved'ti!	3. Enk'ter nedelce še derži, Si sejo posvečuje, Sosede za luterž derži, In tiste zaničuje; H'keršanskim navkam ga pani, Kjer bi se 'mel vučiti, Ker Bog in cerkuv nas vuči, Deb' vedel prav živeti.	6. Nedele posvečujmo mi Z molitvó ino z navkam, Pa delavnik se naj česti Le z delam in z opravkam! Delavnik enkrat bo nehal, In večna bo nedelja, Plačilo Bog bo vsakmu dal Zasluzenga veselja.

A h a c e l je pričujočo pesensko zbirko dal na svetlo morebiti z ozirom na „Krajsko Čbelico“ po nagibovanji Slomšekovem; a — kakor Čelakovský, tako jo graja tudi Šafařík, češ, pesni niso narodne itd. — Prešern zabavlja po sršenu Ahacelnovim pesmami: »Ne čudi se, neslane — De pesmi bodo brane, — Lej pure vabi: „puri, puri!“ — In božje volke: „šuri, muri!“ — Tudi Stanko Vraz piše, da „nemogu se medju narodne brojiti“; — vendar pristavlja: „Takov sud proiznese učeni Šafařík varhu ove kujige, nu sa svím time se je ona već po drugi put tiskala, znamenje da je g. Ahacel svoju sváruhu postigo (Nar. pesn. ilirske 1839 str. XVI).“ — Da je to istina, potrjuje ne le drugi, ampak še tretji pomnoženi natis, in to, da so se nektere jako prikupile ljudstvu ter se kaj rade popevajo tudi po Kranjskem na pr.: Večernica — Glejte! že sonce zahaja; Lehko noč; Zdravica — Slovenec Slovenca vabi; Vinska terta; Veseli hribček; Laudon; Kmetiški stan; Vino in voda itd. Na razgled bodi (iz III. nat. str. 52):

Kmetiški stan.

1. Vsi stani na svetu Potrebni so nam, Posebno pa kmetstvo, Gospotvo z maštvam.	6. Na zemljo človeškiga Serca je sjal Zveličar besedo, In seme je djal.	28. On vse opravila Bogu izročí, Si žvižga in poje, Veselo živí.
2. Gospotvo naš viža, Pravico storí, In maštvo pa stezo V nebesa vučí.	7. Vsim drugim stanovam Kmet živež deli, Sam sebe in svoje Lepo oskerbi.	29. Zveličan prav lahko Vsak kmetič bi bil, Dab le ob nedelah Tak zlo ne grešil . .
3. Gospotvo in maštvo Zdaj z misli pustim, Izvoljeno kmetstvo Naj v pesmi slovím.	8. Kruh, vino perdela, Živino rečí, Perpravlja tud druge Potrebne rečí . . .	34. O kmetič! ohrani Pošteno serce, Le varvaj krivice In pjanosti se . .
4. Spoštovati se more Lep kmetovski stan; Sam Oče nebeški Je kmet imenván.	25. Na večer se vleže, Na slami zaspí, Pred dnevam ga zopet Petelin zbudí.	36. Per domu ostajaj, Po polji poglej, In roženkranc v rokah, O praznikih mej!
5. Bog kliče v vinograd Na delo ljudi, In vsak'mu na večer Plačilo delí.	27. Cel teden kmet dela In se veselí, Da sebe in svoje Pošteno živí.	37. Dolžnosti dopolni In boj se Boga, Tak bodeš ti vreden Sto centov zlata.

Vino ino Voda.

Vino ino voda
Žlahrne dve rečí,
Skoraj brez nobene
Bit mogoče ni.
Vino hoče gospod biti,
Voda se mu ne vkloniti;
Hud prepír med jima je.

Vino:

Vino se na prodaj
 Vozim križam svet.
 Mene vsaki hvali,
 In me hoče met'.
 Hlapcam kakor gospodarjam,
 Kmetam, kraljam in cesarjam,
 Vsim na mizo nosim se.

Voda:

Kaj pa prida storiš
 Pjancam vino ti?
 Kdor te preveč pije,
 Pamet clo zgubi.
 Kedar pjanci obnorijo;
 „To ti delaš“, te dolžijo;
 Kak pa hočeš bit' gospod!

Voda:

Voda jez pretečem
 Mesta in vesí,
 Se predajat' nečem,
 Vsak me tak dobi:
 Bod' za prati, alj za vmiti,
 Bod' za kuhat', alj za piti,
 Brez vodé ne more bit'.

Voda sem zapíti
 Zdrava bolj ko ti,
 Tega, ki me pije,
 Glava ne bolí.
 Z vodo kerstjo otročiče,
 Gledat' tam božje obličje;
 Jez gospá, ti nis gospod!

Vino:

Res je to, alj vino
 Hočem bit' gospod;
 K sveti maši služít'
 Moram jez povsod.
 Tud per vsaki kompaniji,
 Na sedmini in gostiji
 Moram jez na mizo prit'.

Meni saj ponujat'
 Se potreba ní,
 Kar na svetu raste,
 Vse me poželi,
 Rože, trava ino žito,
 Sadje da je rodovito,
 Mora voda pomočít'.

Voda jez sim stara
 Per šest tavžent let,
 Vino Noe vsadil,
 Ni te blo popred.
 Sonce te je hotlo spečiti,
 Morla sim v pomoč pertečiti;
 Kak gospod ti moreš bit'?

Vino:

Voda, da češ biti,
 Bodi ti gospá;
 Kdor me hoče piti,
 Modro naj ravná;
 Mero ima naj to pravo;
 Z vodo mešat' me, je zdravo;
 Alj na mizi naj se stri!

Z ozirom na dobri namen in na ljudsko korist dajo se razumevati Slomšekove besede v Drobntinah l. 1862: „Bil je mož v Gorotanu toliko preprost in ravnega serca, pa tudi toliko prebrisan in v vsih vednostih znajden, da ga niso imeli prednamci enakega, in ga ponamci bojo težko imeli. Izverstni učitelj, poln jasnega nauka na leci, iznajden kmet v sadjoreji in na polju bil je rajni Ahacel Matija draga igla Slovincov, dika učilišča Celovskega, pa tudi blagor cele Koroške dežele. Kdo je Ahacelna poznal, in ga ni ljubil; kdo Slovincov bere djanje, in ne hvali prijatla našega, mecena slovenskega! Pobiljšati kmetom, svojim rojakom, gospodarstvo si je Ahacel prizadeval ne le z glavo, marveč tudi z rokami vse svoje žive dni. Poleg posvetnega dela pa tudi dušnega polja svoje ljube domovine pozabil ni, kakor priča lična zberka koroških in štajarskih pesmi. Prijatelj svojega rodú in dóma je naberal blaga slovenskega sam, je pa tudi druge rodoljube podperal in oživljal, naj bi domače polje čedili. Sosed starega pevca Andreaša Rožana, je ohranil drage iskricice prostega pevca, naj bi se ne pogubile; pomagal pa tudi mladim duhovnim v Celovski duhovščini, naj bi prirasli izobraženi slovenski učitelji. Ahacel je slovenščini v Koroškej dobro zemljo pripravil, ter zasluži, da se vsaki domoljub njegovemu spominu odkrije, in vsak Korošec hvaležno svojim vnukom naznanjuje Ahacelna slavno imé“.

Uzorni šolski vrt.*)

Pred nami leží čveterooglati kos zemlje, obdan z leseno ograjo, skozi katero se sicer vidi, a ne dá ulomiti. Skozi široka vrata vstopimo v vrt ter korakamo po pripravnem, od začetka ravnem, potem zavitem potu proti šolskemu poslopju, ki se dviga iz ozadja vrtnih nasadeb. Za trenotek časa obstanemo ter uživamo pogled, ki se nam tukaj kaže. Šolsko poslopje je na proti nam obrnjeno, to je, južni strani prevlečeno z

*) Po knjigi: „Einrichtung und Bewirtschaftung des Schulgartens“. Spisal Aleksander Mell, profesor na c. kr. pripravnici v Mariboru.